

Miljø- og
Fødevareministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000- plejeplan

for lysåbne naturtyper og arter
på Naturstyrelsens arealer
2. planperiode 2016-2021

i Natura 2000-område nr. 97
Frøslev Mose

Titel:

Natura 2000-plejeplan for
Naturstyrelsens arealer
2. planperiode 2016-2021 i Natura
2000-område nr. 97 Frøslev Mose

Udgiver:

Naturstyrelsen
Gjøddinggård
Førstballevej 2
7183 Randbøl
www.nst.dk

År:

2017

Foto:

Naturstyrelsen

Kort:

Naturstyrelsen, på baggrund af kortmaterialer i henhold til tilladelse
G18/1997 (Kort og Matrikelstyrelsen)

ISBN nr.

978-87-7179-067-2

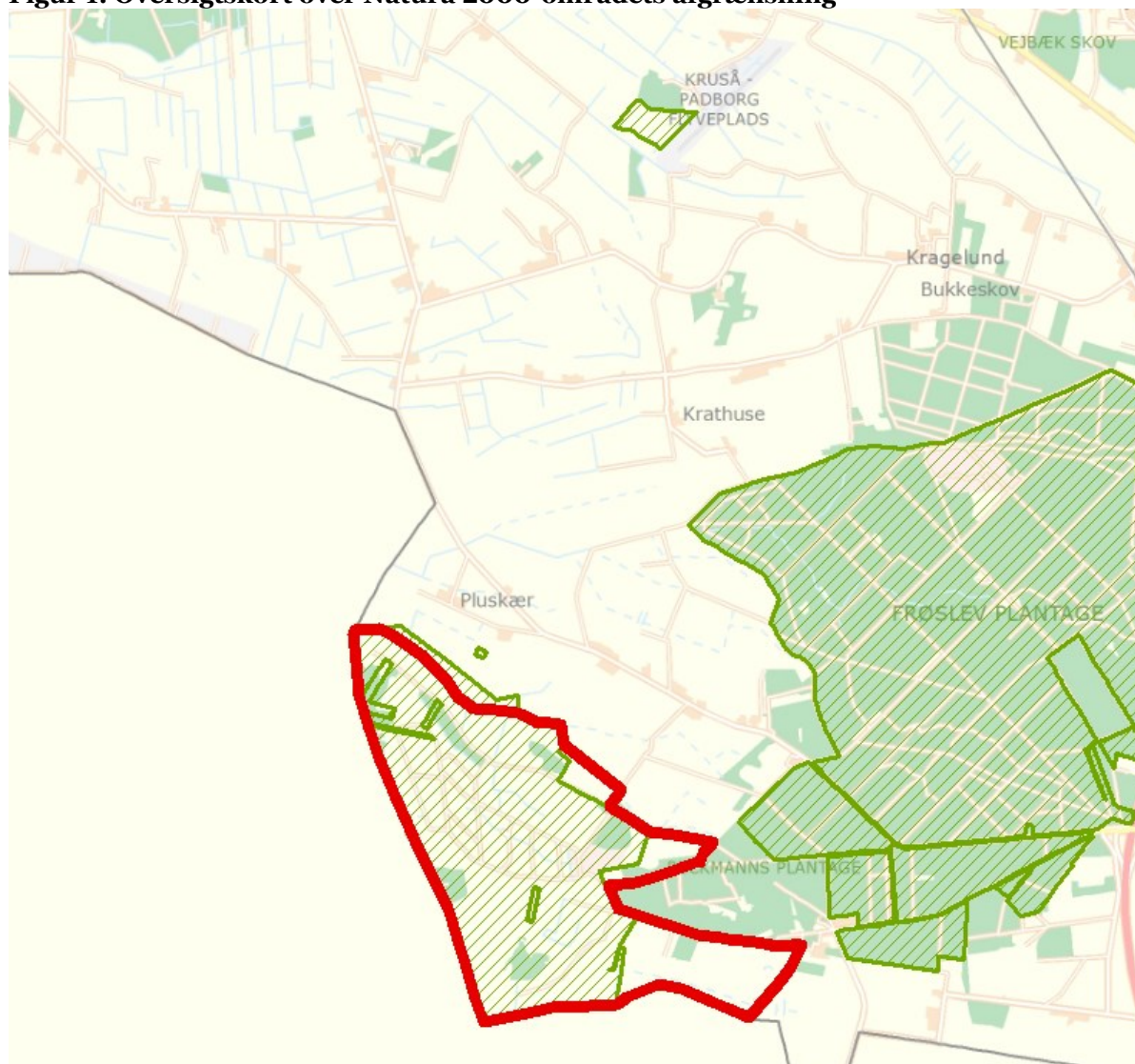
Må citeres med kildeangivelse.

1. Generelt

Der er 20. april 2016 offentliggjort Natura 2000-planer for 252 områder i Danmark.

Denne plejeplan følger op på Natura 2000-planen for område N97 Frøslev Mose og vedrører Naturstyrelsens arealer på 319ha.

Figur 1: Oversigtskort over Natura 2000-områdets afgrænsning

- Natura2000 område
- Naturstyrelsens areal

I denne plejeplan er arealer og indsatser opdelt på henholdsvis lysåbne naturtyper og arter knyttet til de lysåbne naturtyper. Natura 2000 plejeplaner for de skovbevoksede naturtyper, samt mere detaljerede oplysninger om indsatsen i Natura 2000-områderne findes på Naturstyrelsens hjemmeside vedr. Natura 2000. Bemærk, at Naturstyrelsens samlede arealforvaltning i området er omfattet af flere planbestemmelser og retningslinjer end dem, der findes i denne plan. For supplerende læsning herom henvises til Naturstyrelsens driftsplaner for det pågældende område, som findes på Naturstyrelsens hjemmeside vedr. driftsplanlægning.

Naturstyrelsen har udarbejdet et resumé af plejeplanen, som indgår i en kommunal Natura 2000-handleplan. Dette resumé er vedlagt som bilag 1.

Plejeplanen gælder for perioden 2016 -2021 og skal således senest være gennemført med udgangen af år 2021. Plejeplanen vil forsat være gældende efter 2021 og efterfølgende alene blive ajourført, når der foretages ændringer i udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, ændringer i Natura 2000- eller driftsplanlægningen eller ændringer i øvrige forhold, der måtte give anledning til at ajourføre plejeplanen.

Grundlag for prioriteringer og valg

Natura 2000-planen udgør grundlaget for plejeplanens prioriteringer og valg. I de tilfælde hvor der har været forudset en modstrid mellem hensyn til forskellige arter og/eller naturtyper på områdets udpegningsgrundlag, har Natura 2000-planen allerede foretaget denne prioritering.

Overvågning

Natura 2000-indsatsen bliver løbende overvåget i forhold til udpegningsgrundlag og naturværdier via NOVANA overvågningsprogram. Desuden afrapporterer Danmark den nationale indsats vedrørende habitat- og fuglebeskyttelsesdirektiverne til EU-kommissionen hvert 6. år.

I 2016-18 foretager Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning (SVANA) genkortlægning og tilstandsvurdering på alle arealer (lysåbne naturtyper og skovnaturtyper), og resultatet forventes at indgå i kommende basisanalyser for hvert enkelt område i 2019.

Få adgang til MiljøGIS overvågningsdata fra basisanalysen her:

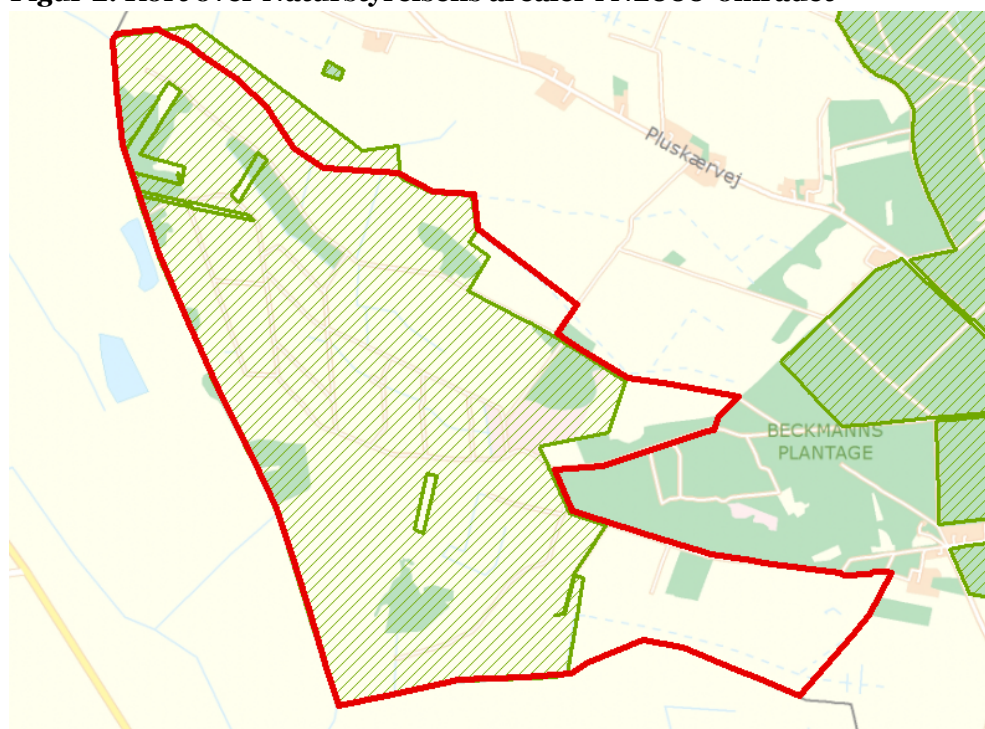
<http://miljoegis.mim.dk/cbkort?profile=natura2000planer2h2014>

2. Områdebeskrivelse

Frøslev Mose er et eng- og moseområde sydvest for Padborg, som hænger sammen med Jardelund Mose på den tyske side af grænsen. Hele området dækker godt 800 ha. Selve mosen er nedbrudt højmoser med spredte tørvegrave og brunvandede søer. Enkelte steder er dannelsen af den karakteristiske højmosestruktur begyndt. I moseområdet findes spredte bevoksninger med bl.a. birk. Nord for mosen ligger tre egekrat. Tidligere er der sket omfattende afvanding og tørvegravning i mosen, hvilket har resulteret i en tilgroning med vedplanter og blåtop. Frøslev mose er beliggende i Aabenraa Kommune i vandplanopland Vidå-Kruså.

For en uddybende beskrivelse af Natura 2000-området, herunder præsentation af udpegningsgrundlaget for området, henvises til [Natura 2000-planen](#). På SVANAs hjemmeside kan der også findes forklaring af begreber mv.

Figur 2: Kort over Naturstyrelsens arealer i N2000-området

- Natura2000 område
- Naturstyrelsens areal

Inden for området forvalter Naturstyrelsen 319 ha.

Det drejer sig primært om tidligere højmosearealer med spredte tørvegrave og brunvandede søer men også om mindre partier med enge, overdrev og egekrat.

I moseområdet findes spredte bevoksninger med pil og birk og mosen er inde i en udvikling hvor den efter tidligere naturgenopretning bliver stadig mere våd og hvor den karakteristiske vegetation med spaghnummosser breder sig.

Tabel a: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)		
	naturtype	Total
7230	Rigkær	17,0
7120	Nedbrudt højmose	80,3
7140	Hængesæk	14,0
6410	Tidvis våd eng	13,2
6230	Surt overdrev	7,4
Hovedtotal		131,9

Desuden er der i udpegningsgrundlaget nævnt følgende arter, der forekommer, eller har potentiale til at kunne indfinde sig, i Naturstyrelsens dele af Natura 2000-området:

Ynglefugle:

- Rørhøg (Y)
- Engsnarre (Y)
- Tinksmed (Y)
- Rødrygget Tornskade (Y)
- Hedehøg(Y)
- Trane (Y)
- Mosehornugle (Y)

3. Status for gennemførelse og erfaringer fra 1. plejeplanperiode

Plejeplanen for 1. planperiode omfattede 5 plejetiltag hvilket omfattede rydning, hegning og græsning.

Naturstyrelsen har gennemført en evaluering i form af en statusopgørelse og overvejelser om hvilke erfaringer, der kan drages af første planperiode. Med baggrund i denne evaluering kan Naturstyrelsen konkludere, at de gennemførte indsatser har bidraget positivt til opfyldelse af Natura 2000-planens målsætninger.

Tabel b: Status for gennemførelse af plejeplanens mål for 1. planperiode 2009-2015.

Gennemførte indsatser (antal)	4	Gennemførte indsatser (areal)	32 ha	80 %
Ikke-gennemførte indsatser (antal)	1	Ikke-gennemførte indsatser (areal)	0 ha	20 %

Tabel c: Oversigt over ikke-planlagte indsatser der er gennemført, som gavner arter eller naturtyper i udpegningsgrundlaget.

Natur-type	Natur-typenavn	Plejemål	Plejetiltag	ha	Begrundelse for gennemførelse af ikke planlagt plejetiltag
7120	Nedbrudt højmose	Naturtype-bevarende pleje	Hegning, græsning, rydning	3 ha græsning. 20 ha rydning	Ny afgræsning for at undgå tilgroning med træagtig opvækst. Rydning af træagtig opvækst for at undgå tilgroning.

Tabel d: Oversigt over konkrete artsplejetiltag der ikke er gennemført med begrundelse

Art (navn)	Artsplejetiltag	Begrundelse for manglende gennemførelse
Trane	Beskyttelse mod forstyrrelser	Der var planlagt beskyttelse mod menneskelige forstyrrelser af tranens ynglepladser i mosen. Det viste sig ikke at være nødvendigt, da fredningskendelsen for området i forvejen i det centrale moseområde forbyder færdsel udenfor stier og veje fra den 1/3 til den 1/7. Desuden er det vurderet, at publikums færdsel på områdets få stier og veje ikke har påvirket tranens ynglemuligheder negativt.

Generelle bemærkninger og erfaringer i forhold til 1. generations plejeplanlægning

Generelle bemærkninger

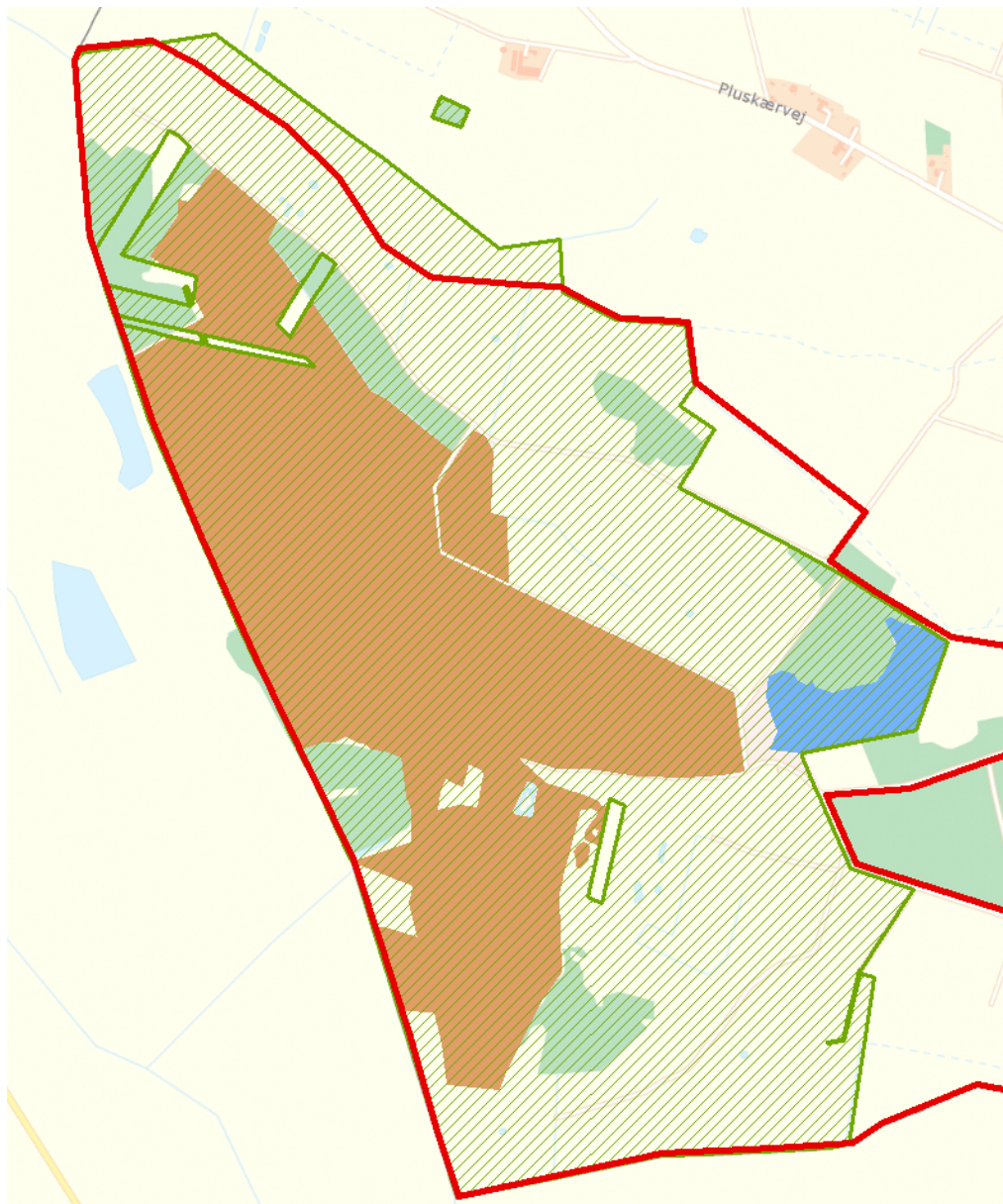
I området er ovennævnte plejetiltag gennemført til sikring af den sammenhængende lysåbne natur. Habitatnaturtyperne i udpegningsgrundlaget vurderes overordnet at have haft gavn af plejen der har medvirket positivt i forhold til målet om at sikre en gunstig bevaringsstatus.

Konkrete erfaringer

1. Der var som såkaldte eksisterende indsatser planlagt rydning af opvækst og afgræsning i og udenfor en række naturtyper. Dette er sket i nødvendigt omfang, blandt andet er der knust opvækst af birk og pil på ca. 20 ha med bælteketøj
2. Da den centrale del af mosen i perioden er blevet for våd til at afgræsse på grund af stigende vandstand, er afgræsning opgivet på ca. 70 ha. Træagtig opvækst på dette areal holdes fremover nede ved maskinel knusning
3. Det var planlagt at afvandingen i mosen ikke længere skulle vedligeholdes. Der er ikke foretaget oprensning i perioden
4. Som en ikke-planlagt indsats er afgræsning udvidet med godt 3 ha på et relativt tørt moseareal umiddelbart nord for infohuset.

4. Mål og plejetiltag

Figur 3: Oversigt over lysåbne naturtyper og planlagte indsatser i Natura 2000-området

- Natura2000 område
- Naturstyrelsens areal
- Indsatser
- Lysåbne naturtyper

Plejeplanen er udarbejdet i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætninger og adresserer konkret følgende områdespecifikke retningslinjer fra Natura 2000-planens indsatsprogram:

- Tilstanden af levestederne for tinksmed forbedres, således at det kortlagte levested får en god naturtilstand i overensstemmelse med artens krav til ynglelokalitet.

I dette afsnit beskrives Naturstyrelsens *mål* for de ovenstående lysåbne naturtyper og arter i denne planperiode. Der kan være flere mål for et givent areal med en naturtype, og det samme kan være tilfældet for en art.

Desuden præsenteres de typer af *plejetiltag*, som Naturstyrelsen vil anvende på baggrund af Naturstyrelsens erfaringer og bedste viden om naturpleje, der blandt andet omtales i det vejledende indsatskatalog for N2000-plejeplanlægning for lysåbne naturtyper, Skov- og Naturstyrelsens Naturplejestrategi (1999), Naturstyrelsens plejebog om 'Græsning og høslæt i naturplejen', Naturstyrelsens plejebogsserie for henholdsvis overdrev, ferske enge, søer, strandenge, hede, mose, små vandhuller samt Naturstyrelsens Naturportal.

På et areal kan der forekomme mere end én slags plejetiltag, ligesom der kan være fastlagt flere tiltag for en art.

Arealtallene i tabellerne udtrykker Naturstyrelsens vurdering af omfanget af de enkelte plejetiltag, der vil blive gennemført i plejeplanens periode. På Naturstyrelsens hjemmeside vedr. Natura 2000 findes links til kort med detaljerede oplysninger om mål og indsatser på lokalitetsniveau.

Plejemål og plejetiltag for lysåbne naturtyper

Der vil på de lysåbne naturtyper i dette Natura 2000-område blive foretaget *løbende* pleje, med henblik på opretholdelse af naturtypen i form af græsning på det østlige sure overdrev jf. nedenstående skemaer.

Tabel e: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
		Naturtype	Målsætning	Total
Eksisterende habitatnatur	7120	Nedbrudt højmoser	Sikring af naturtypen	80,3
			Naturtypebevarende pleje	80,3
	7140	Hængesæk	Sikring af naturtypen	14,0
			Naturtypebevarende pleje	14,0
	6410	Tidvis våd eng	Sikring af naturtypen	13,2
			Naturtypebevarende pleje	13,2
	6230	Surt overdrev	Sikring af naturtypen	7,4
			Naturtypebevarende pleje	7,4
	7230	Rigkær	Sikring af naturtypen	17,0
			Naturtypebevarende pleje	17,0

Tabel f: Planlagte løbende plejetiltag af hensyn til lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)

			Omfattet af eksisterende planlægning		Total
	Naturtype	Plejetiltag			
Eksisterende habitatnatur	7120	Nedbrudt højmose	Ingen indsats i planperioden	Nyt	80,3
	7140	Hængesæk	Ingen indsats i planperioden	Nyt	14,0
	6410	Tidvis våd eng	Ingen indsats i planperioden	Nyt	13,2
	6230	Surt overdrev	Græsning	Eksisterende	7,4
	7230	Rigkær	Ingen indsats i planperioden	Nyt	17,0

I tabel f er der en opdeling i to kategorier:

- "Eksisterende driftsplan mv.": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor den pågældende drift/pleje allerede forekommer eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at tiltaget skal gennemføres.
- "nye tiltag": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Plejemål og plejetiltag for arter

Som hovedregel vil arterne på udpegningsgrundlaget have gavn af plejetiltagene for naturtyperne i de områder som arten er eller potentielt kan blive tilknyttet. Disse plejetiltag fremgår af tabel f.

Af hensyn til arten Tinksmed gennemføres specifikke artsplejetiltag.

Naturstyrelsen planlægger ikke yderligere indsats for andre udpegede arter end de plejetiltag, der er oplyst under plejeplanerne for de lysåbne naturtyper.

En mere detaljeret beskrivelse af specifikke artsplejetiltag fremgår af Naturstyrelsens hjemmeside vedr. Natura 2000.

Tabel g: Mål for arter

Målsatte arter			
Art	Navn	Målsætning	Total
A166	Tinksmed	Sikring af artens levested	3

Tabel h: Specifikke artsplejetiltag

Indsatser for arter (antal)			
Art	Navn	Indsatstype	Total
A166	Tinksmed	Rydning af bevoksning	1

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at:

- Udviklingen i areal og tilstand er stabil eller i fremgang for naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse I eller II.
- Udviklingen af natur/skovtilstand I-II er i fremgang for naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V, således at der på sigt opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.
- Det samlede areal af naturtypen/levestedet vil være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det.
- Arter uden tilstandsvurderingssystem har gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for de udpegede arter stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for tilstrækkelige egnede yngle- og fourageringsområder for arterne.
- De kortlagte levesteder for tinksmed og rørhøg inden for Natura 2000-området bringes til eller fastholdes i tilstandsklasse I eller II. Levestedernes geografiske placering fremgår af basisanalysen for området.
- Natura 2000-området bidrager til at sikre eller genoprette levesteder for en levedygtig bestand af de udpegede arter på nationalt og/eller internationalt niveau. Tilstanden og det samlede areal af levestederne for engsnarre, hedehøg, trane, mosehornugle og rødrygget tornskade som ynglefugle sikres eller øges, således at der er tilstrækkeligt med egnede ynglesteder for arterne i området. Afgørelser i forbindelse med konsekvensvurdering baseres på en konkret vurdering.

Bilag

Bilag 1: Resumé af plejeplan for Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-område nr. 97 Frøslev Mose

Frøslev Mose er et eng- og moseområde sydvest for Padborg, som hænger sammen med Jardelund Mose på den tyske side af grænsen. Hele området dækker ca. 800 ha og heraf forvalter Naturstyrelsen 319 ha. Selve mosen er nedbrudt højmose med spredte tørvegrave og brunvandede søer. Enkelte steder er dannelsen af den karakteristiske højmosestructur begyndt. I moseområdet findes spredte bevoksninger med bl.a. birk. Nord for mosen ligger tre egekrat. Tidligere er der sket omfattende afvanding og tørvegravning i mosen, hvilket har resulteret i en tilgroning med vedplanter og blåtop.

Frøslev mose er beliggende i Aabenraa Kommune i vandplanopland Vidå-Kruså.

Tabel I: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)		
	Naturtype	Total
6230	Surt overdrev	7,4
6410	Tidvis våd eng	13,2
7140	Hængesæk	14,0
7230	Rigkær	17,0
7120	Nedbrudt højmose	80,3
I alt		131,9

Plejeplanen er udarbejdet i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætninger og adresserer konkret følgende områdespecifikke retningslinjer fra Natura 2000-planens indsatsprogram:

- Tilstanden af levestederne for tinksmed forbedres, således at det kortlagte levested får en god naturtilstand i overensstemmelse med artens krav til ynglelokalitet.

Indsats for de lysåbne naturtyper

I det følgende angives Naturstyrelsens planlagte indsats for de lysåbne naturtyper på udpegningsgrundlaget. Indsatsen er beskrevet i tabellen:

- Lysåbne naturtyper

Tabel II: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
		Naturtype	Målsætning	Total
Eksisterende habitatnatur	7120	Nedbrudt højmose	Sikring af naturtypen	80,3
			Naturtypebevarende pleje	80,3
	7140	Hængesæk	Sikring af naturtypen	14,0
			Naturtypebevarende pleje	14,0
	6410	Tidvis våd eng	Sikring af naturtypen	13,2
			Naturtypebevarende pleje	13,2
	6230	Surt overdrev	Sikring af naturtypen	7,4
			Naturtypebevarende pleje	7,4
	7230	Rigkær	Sikring af naturtypen	17,0
			Naturtypebevarende pleje	17,0

Tabel III: Planlagte løbende plejetiltag for lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)					
		Naturtype	Plejetiltag	Omfattet af eksisterende planlægning	Total
Eksisterende habitatnatur	7120	Nedbrudt højmose	Ingen indsats i planperioden	Nyt	80,3
	7140	Hængesæk	Ingen indsats i planperioden	Nyt	14,0
	6410	Tidvis våd eng	Ingen indsats i planperioden	Nyt	13,2
	6230	Surt overdrev	Græsning	Eksisterende	7,4
	7230	Rigkær	Ingen indsats i planperioden	Nyt	17,0

I tabel III er der en opdeling i to kategorier "eksisterende" og "nye":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "nye": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Særlig indsats for arter

Plejen af områdets lysåbne naturtyper vil samtidig tilgodese en række arter på udpegningsgrundlaget. Herudover planlægger Naturstyrelsen en særlig indsats for Tinksmed, som fremgår af tabel VIII.

Tabel VII: Mål for arter

Målsatte arter			
Art	Navn	Målsætning	Total
A166	Tinksmed	Sikring af artens levested	3

Tabel VIII: Planlagte artsplejetiltag for arter *udover* plejetiltagene for de lysåbne naturtyper

Indsatser for arter (antal)			
Art	Navn	Indsatsstype	Total
A166	Tinksmed	Rydning af bevoksning	1

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at:

- Udviklingen i areal og tilstand er stabil eller i fremgang for naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse I eller II.
- Udviklingen af natur/skovtilstand I-II er i fremgang for naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V, således at der på sigt opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.
- Det samlede areal af naturtypen/levestedet vil være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det.
- Arter uden tilstandsvurderingsystem har gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for de udpegede arter stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for tilstrækkelige egnede yngle- og fourageringsområder for arterne.
- De kortlagte levesteder for tinksmed og rørhøg inden for Natura 2000-området bringes til eller fastholdes i tilstandsklasse I eller II. Levestedernes geografiske placering fremgår af basisanalysen for området.
- Natura 2000-området bidrager til at sikre eller genoprette levesteder for en levedygtig bestand af de udpegede arter på nationalt og/eller internationalt niveau. Tilstanden og det samlede areal af levestederne for engsnarre, hedehøg, trane, mosehornugle og rødrygget tornskade som ynglefugle sikres eller øges, således at der er tilstrækkeligt med egnede ynglesteder for arterne i området. Afgørelser i forbindelse med konsekvensvurdering baseres på en konkret vurdering.

**Miljø- og
Fødevareministeriet**
Naturstyrelsen

Gjøddinggård
Førstballevej 2
7183 Randbøl

www.nst.dk